గౌరవనీయ న్యాయమూర్తి శ్రీ కె. లక్ష్మణ్

రిట్ పిటిషన్ నెం.లు: 45940/2022 మరియు 3372 /2023

ఉమ్మడి ఉత్తర్వు:

ప్రస్తుత రిట్ పిటిషన్లు ఉమ్మడి వాస్తవాల నుండి ఉత్పన్నమైనాయి. అందువల్ల, అవి ఈ క్రింది ఉమ్మడి ఉత్తర్వు ద్వారా నిర్ణయించడమైనది.

2. W.P.No.45940/2022 లో పిటిషనర్ తరపు మరియు W.P.No.3372/2023 లో ప్రతివాది నెం. 5 తరపున్యాయవాది శ్రీ సిహెచ్.సామ్ సన్ బాబు; W.P.No.3372/2023 లో పిటిషనర్ తరపు మరియు W.P.No.45940/2022 లో ప్రతివాది నెం.5 తరపు న్యాయవాది శ్రీ అలీ ఫరాజ్ ఫరూకీ; మరియు రెండు రిట్ పిటిషన్లలో అధికారిక ప్రతివాదుల పాఠశాల విద్య శాఖ తరపున ప్రభుత్వ న్యాయవాది వాదనలు విన్నాను.

3. హైదరాబాద్ జిల్లా విద్యాశాఖాధికారి RC. No. 321/HRC/B3/2022, తేదీ 30.11.2022న జారీ చేసిన ప్రొసీడింగ్స్ చట్టవిరుద్ధం, భారత రాజ్యాంగంలోని 14, 30 అధికరణలను ఉల్లంఘించడమేనని సవాలు చేస్తూ WP.No.45940/ 2022ను దాఖలు చేశారు. అదేవిధంగా, హైదరాబాద్ జిల్లా విద్యాధికారి జారీ చేసిన RC No. 321/HRC/B3/2022, 01.12.2022 తేదీనాటి ఉత్తర్వును అమలు చేసేలా ప్రతివాది నెం.5కు ఆదేశించాలని కోరుతూ WP.No.3372/2023 దాఖలు చేయబడింది.

(సౌలభ్యం కోసం, పక్షాలు WP.No.3372/2023 లో ప్రస్తావించబడిన విధముగా సూచిస్తారు)

కేసుకు సంబంధించిన వాస్తవాలుః-

4. WP.No.3372/2023లో పిటిషనర్ (అతని తండ్రి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాడు) ఒక మైనర్ విద్యార్థి, అతడు ప్రతివాది నెం.5 వద్ద మూడవ తరగతి చదువుతున్నాడు (ఇకపై దీనిని 'ప్రతివాది పాఠశాల'గా సూచిస్తారు). కోవిడ్-19 మహమ్మారి కారణంగా పాఠశాల ఫీజు చెల్లించలేకపోయానని పిటిషనర్ పేర్కొన్నారు. దీంతో మూడో తరగతి ఆన్లైన్ క్లాసులకు హాజరుకావడానికి పాఠశాల నిరాకరించింది. ఆ తరువాత, పిటిషనర్ పాఠశాల ఫీజును

చెల్లించారు. అయితే, అతనికి అవసరమైన హాజరు లేనందున మూడవ తరగతి చివరి పరీక్షలకు హాజరు కావడానికి ప్రతివాది పాఠశాల అతన్ని అనుమతించలేదు. ప్రతివాది పాఠశాల అతన్ని నాలుగో తరగతికి ప్రమోట్ చేయలేదు మరియు అతన్ని మూడవ తరగతికి నిర్బంధించింది.

5. పిటిషనర్ ను ప్రమోట్ చేయని ప్రతివాది పాఠశాల చర్యతో కలత చెందిన అతని తండ్రి తెలంగాణ రాష్ట్ర మానవ హక్కుల కమిషన్ (ఇకపై దీనిని 'TSHRC' అని పిలుస్తారు)కు ఫిర్యాదు చేశాడు మరియు ప్రతివాది పాఠశాలపై 05.08.2022 నాటి H.R.కేసు నెం.3242/2022 తో కూడిన కేసు నమోదైంది. TSHRC ఈ విషయాన్ని జిల్లా విద్యా అధికారికి తెలియజేసి, చర్య తీసుకొని నివేదిక సమర్పించాలని కోరింది.

6. H.R.కేసు నెం.3242/2022 తేదీ 05.08.2022 కు సంబంధించి విచారణ నిర్వహించిన తరువాత, నివేదిక సమర్పించాలని జిల్లా విద్యా అధికారి డిప్యూటీ ఎడ్యుకేషనల్ అధికారిని అభ్యర్థించారు. ఉచిత మరియు తప్పనిసరి విద్య హక్కు చట్టము, 2009 (ఇకపై 'చట్టము, 2009' గా సూచించబడింది) కు విరుద్ధంగా పిటిషనర్ విద్యార్థిని మూడవ తరగతిలో నిర్బంధించి, నాల్గవ తరగతికి పదోన్నతి పొందకుండా ఎందుకు ఉంచుతున్నారనే దానిపై సమాధానం కోరుతూ డిప్యూటీ ఎడ్యుకేషనల్ ఆఫీసర్, ప్రతివాది పాఠశాలకు 26.09.2022 తేదీతో షోకాజ్ నోటీసు జారీ చేశారు.

7. ప్రతివాది పాఠశాల నుండి ఎటువంటి సమాధానం రాకపోవడం వల్ల, డిప్యూటీ ఎడ్యుకేషనల్ ఆఫీసర్ ద్వారా 25.10.2022 తేదీన మరో రిమైండర్ షోకాజ్ నోటీసు జారీ చేయబడింది. పిటిషనర్ విద్యార్థి ఏ తరగతులకు హాజరు కాలేదని, అంతర్గత పరీక్షలు, పరీక్షలకు హాజరు కాలేదని పేర్కొంటూ ప్రతివాది పాఠశాల ఈ షోకాజ్ నోటీసుకు సమాధానం ఇచ్చింది. ఇంకా, 2009 చట్టము తన లాంటి మైనారిటీ సంస్థలకు వర్తించదని ప్రతివాది పాఠశాల పేర్కొంది.

8. ప్రతివాది పాఠశాల తీసుకున్న వైఖరిని నమోదు చేస్తూ, డిప్యూటీ ఎడ్యుకేషనల్ ఆఫీసర్ 27.10.2022 తేదీన విచారణ నివేదికను జిల్లా విద్యా అధికారికి సమర్పించారు, ప్రతివాది పాఠశాల యాజమాన్యం 'ప్రస్తుత నిబంధనల ప్రకారం న్యాయబద్ధం కాని అసంబద్ధ సమాధానాలను ఇస్తోంది' అని తేల్చింది.

9. విచారణ నివేదిక ఆధారంగా, జిల్లా విద్యా అధికారి 2009 చట్టము ప్రతివాది పాఠశాల వంటి అన్ఎయిడెడ్ మైనారిటీ సంస్థలతో సహా అన్ని పాఠశాలలకు వర్తిస్తుందని

పేర్కొంటూ 30.11.2022 తేదీనాటి ప్రొసీడింగ్స్ జారీ చేశారు మరియు 2009 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 16 ప్రకారం పిటిషనర్ విద్యార్థిని నాలుగో తరగతికి ప్రమోట్ చేయడానికి ప్రతివాది పాఠశాలకు నోటీసు జారీ చేయాలని ఉప విద్యా అధికారిని ఆదేశించారు.

10. 30.11.2022 తేదీనాటి ఈ ప్రొసీడింగ్‌లను ప్రతివాది స్కూల్ W.P. నం.45940/2022లో సవాలు చేసింది..

11. ఆ తరువాత, 30.11.2022 నాటి ప్రొసీడింగ్స్ ప్రకారం పిటిషనర్ విద్యార్థిని ప్రమోట్ చేయడానికి ప్రతివాది పాఠశాలకు నోటీసు జారీ చేయాలని డిప్యూటీ ఎడ్యుకేషనల్ అధికారిని ఆదేశిస్తూ జిల్లా విద్యా అధికారి 01.12.2022 నాటి ప్రొసీడింగ్స్ జారీ చేశారు. W.P. నెం.3372/2023 లో పిటిషనర్ విద్యార్థి 01.12.2022 నాటి ప్రొసీడింగ్స్‌లో ఆమోదించబడిన ఆదేశాలను అమలు చేయనందుకు ప్రతివాది పాఠశాలకు వ్యతిరేకంగా దిశానిర్దేశం కోరుతు .

12. <u>పిటిషనర్ విద్యార్థి మరియు జిల్లా విద్యా అధికారి యొక్క వాదనలుః –</u>

i. 1999 చట్టము ప్రతివాది పాఠశాలతో సహా అన్ని ఎయిడెడ్/అన్-ఎయిడెడ్ మైనారిటీ సంస్థలు మరియు పాఠశాలలకు వర్తిస్తుంది.

ii. విద్య హక్కు అనేది ప్రాథమిక హక్కు, దీనిని పిటిషనర్కు నిరాకరించలేము.

iii. చట్టము, 2009 లోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం, ప్రాథమిక విద్యను అభ్యసించే ఏ విద్యార్థినీ అంటే మొదటి తరగతి నుండి ఎనిమిదో తరగతి వరకు నిర్బంధించలేరు. అందువల్ల, పిటిషనర్ను నిర్బంధించలేము మరియు నాలుగో తరగతికి పదోన్నతి కల్పించాలి.

iv. ఇంకా, ఫీజు చెల్లించడంలో విఫలమైనందున, పిటిషనర్ను తరగతులకు హాజరు కావడానికి అనుమతించలేదు. అయితే, ఇప్పుడు పిటిషనర్ రుసుము చెల్లించారు మరియు నాలుగో తరగతికి పదోన్నతిని తిరస్కరించలేరు.

v. ఇంకా, తెలంగాణ ప్రభుత్వం G. O.Ms. No. 54, తేదీ.05.05.2020 మరియు G.O.Ms.No.56, తేదీ.26.04.2021 ద్వారా విద్యా సంవత్సరాలకు 2019-20 మరియు 2020-2021, 1వ తరగతి నుండి 9వ తరగతి వరకు ఉన్న విద్యార్థులందరినీ వచ్చే విద్యా సంవత్సరానికి ప్రమోట్ చేయాలని నిర్ణయించింది. అందువల్ల, పిటిషనర్ను మూడవ తరగతిలో నిర్బంధించలేము.

13. <u>ప్రతివాది పాఠశాల యొక్క వివాదాలు:-</u>

i. 1 నుండి 8వ తరగతి వరకు ఏ పిల్లవాడిని నిర్బంధించరాదని నిర్దేశించే 2009 చట్టం, దానిలాగే మైనారిటీ పాఠశాలలకు వర్తించదు. **ప్రమతి ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ కల్చరల్ ట్రస్ట్ వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా**[1]పై ఆధారపడటం జరిగింది.

ii. పిటిషనర్ మూడవ తరగతిలోని ఏ తరగతులకు హాజరు కానందున అతడు నాల్గవ తరగతికి ప్రమోట్ కాలేదు. అంతేకాకుండా, అతను తరగతులకు హాజరు కావడానికి అనుమతి లేదని తిరస్కరించబడింది.

iii. G.O. Ms.No.54, తేదీ 05.05.2020 మరియు G.O.Ms.No.56, తేదీ 26.04.2021 పిటిషనర్/విద్యార్థికి వర్తించవు ఎందుకంటే అతను ఏ ఆన్లైన్ లేదా భౌతిక తరగతులకు హాజరు కాలేదు.

iv. అందువల్ల, పిటిషనర్ విద్యార్థి అవసరమైన తరగతులకు హాజరుకాకుండా నాలుగో తరగతికి ప్రమోట్ చేయమని ప్రతివాది పాఠశాలను బలవంతం చేయలేరు.

<u>కోర్టు తీర్పులుః-</u>

14. కేసు యొక్క వాస్తవాలు మరియు పక్షాలు లేవనెత్తిన వాదనల నుండి, ఈ క్రింది ప్రశ్నలను కోర్టు నిర్ణయించాలిః

I. *మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు సెక్షన్ 16తో సహా 2009 చట్టము వర్తిస్తుందా?*

II. *తక్కువ హాజరు ఉన్నప్పటికీ, పిటిషనర్ విద్యార్థికి చట్టము, 2009 లోని సెక్షన్ 16 కింద నాలుగో తరగతికి పదోన్నతి కల్పించవచ్చా?*

15. పైన పేర్కొన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇవ్వడానికి ముందు, ప్రతివాది పాఠశాలకు వ్యతిరేకంగా దాఖలైన రిట్ పిటిషన్ సమర్థనీయమైనదని ఈ కోర్టు ప్రధానాంశము చేయాలనుకుంటుంది. **సంపత్ కార్తికేయ బుసా వర్సెస్ యూనివర్శిటీ గ్రాంట్స్ కమిషన్**[2] కేసులో విద్యార్థి విద్యాహక్కు ప్రశ్నార్థకమైతే, విద్యాసంస్థపై దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్ నిర్వహించదగినదేనని కోర్టు అభిప్రాయపడింది. సంబంధిత పేరాలు క్రింద పొందుపరచబడ్డాయిః

---

[1] (2014) 8 SCC 1

[2] MANU/TL/0020/2023

23. పైన పేర్కొన్నట్లుగా, ప్రతివాది నం. 2 నిర్వర్తించే ప్రజా విధి/కర్తవ్యం విద్యార్థులకు విద్యను అందించడం. ఒక విద్యా సంస్థ యొక్క ఏదైనా చర్య విద్యార్థి విద్యా హక్కును ప్రభావితం చేస్తే, విద్యను అందించడం ప్రజా చట్ట విధి కాబట్టి అది ప్రజా చట్ట అంశంలో భాగం అవుతుంది. ప్రైవేట్ విద్యా సంస్థ తరగతులకు హాజరుకాకుండా సస్పెండ్ చేయబడిన విద్యార్థులు మరియు ఆర్టికల్ 226 ప్రకారం అలాంటి సస్పెన్షన్‌ను సవాలు చేసే విద్యార్థులు, ఒప్పంద ఉల్లంఘనలు లేదా నేరాలకు పాల్పడటం వంటి ప్రైవేట్ వివాదాలలో పాల్గొన్న ప్రైవేట్ వ్యక్తుల కంటే భిన్నమైన స్థితిలో ఉంటారు. విద్యార్థులు మరియు వారి విద్యా హక్కు ఏ విద్యా సంస్థకైనా కేంద్రంగా ఉంటుంది. వారి విద్యా హక్కును ప్రభావితం చేసే ఏదైనా చర్య ప్రజా చట్టానికి సంబంధించిన అంశంతో ముడిపడి ఉంటుంది. అలాంటి చర్య విద్యార్థులను మరియు వారి విద్యను ప్రత్యక్షంగా ప్రభావితం చేసేదిగా ఉండాలి. విద్యార్థులు అలాంటి చర్యను మరియు దాని చెల్లుబాటును సవాలు చేయవచ్చు. కేసు యొక్క వాస్తవాలు మరియు విశ్వవిద్యాలయ నియమాల దృష్ట్యా అటువంటి చర్య చెల్లుబాటు అయ్యేదా, సమర్థనీయమైనదా మరియు సహేతుకమైనదా అని కోర్టులు నిర్ణయించవచ్చు.

24. ప్రస్తుత కేసులో, ప్రతివాది నంబర్ 2 ఒక ప్రజా విధిని నిర్వర్తిస్తున్నారు. **ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు కారణంగా తక్షణమే అమలులోకి వచ్చేలా పిటిషనర్లను నిరవధికంగా సస్పెండ్ చేశారు. సస్పెన్షన్ చర్య పిటిషనర్ల విద్యపై ప్రత్యక్ష ప్రభావాన్ని చూపుతుంది మరియు అటువంటి సస్పెన్షన్‌లో ప్రజా చట్ట అంశం ఉంటుంది. కాబట్టి, ప్రస్తుత రిట్ పిటిషన్ నిర్వహించదగినది.**

అందువల్ల, పిటిషనర్ విద్యార్థి దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్ అంటే, 3372/2023 నిర్వహించదగినది.

16. పైన పేర్కొన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇచ్చే ముందు, విద్య హక్కు అనేది ప్రాథమిక హక్కు అని గమనించడం కూడా సముచితం.14 సంవత్సరాల వయస్సు వరకు పిల్లలకు ఉచిత విద్యను పొందే హక్కు ఉందని **ఉన్ని కృష్ణన్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ ఎపి**[3] కేసులో సుప్రీంకోర్టు పేర్కొంది.ఈ హక్కును గుర్తిస్తూ, భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21A, రాజ్యాంగ (86వ సవరణ) చట్టము, 2002 ద్వారా ప్రస్తుతం ఉన్న ప్రాథమిక హక్కులకు జోడించబడింది.ఈ నిబంధన 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లల తప్పనిసరి మరియు తప్పనిసరి ప్రాథమిక విద్య హక్కును అందిస్తుంది.

[3] (1993) 1 SCC 645

17. ఇతర ప్రాథమిక హక్కుల మాదిరిగా కాకుండా, 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లలందరికీ విద్యను అందించడానికి ఆర్టికల్ 21A రాష్ట్రంపై సానుకూల బాధ్యతను విధిస్తుందని గమనించడం సముచితం. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, రాష్ట్రం సానుకూలంగా వ్యవహరించి, విద్య హక్కు సాకారం చూచుట అన్ని చట్టములు తీసుకోవాలి. అందువల్ల, పిల్లలందరికీ విద్యను అందించే మరియు అటువంటి విద్యను అందుబాటులోకి తెచ్చే చట్టాలను రూపొందించే అధికారం రాష్ట్రానికి ఉంది.

ఆర్టికల్ 21A యొక్క లక్ష్యాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్లడానికి, పార్లమెంటు 2009 చట్టము రూపొందించింది, వీటిలో సంబంధిత నిబంధనలు క్రింద పొందుపరచబడ్డాయిః

సెక్షన్ 2 (c) "బాలురు" అంటే ఆరు నుండి పద్నాలుగు సంవత్సరాల వయస్సు గల మగ లేదా ఆడ పిల్ల అని అర్థం.
సెక్షన్ 2 (f) "ప్రాథమిక విద్య" అంటే మొదటి తరగతి నుండి ఎనిమిదవ తరగతి వరకు విద్య;
సెక్షన్ 2 (n) "పాఠశాల" అంటే ప్రాథమిక విద్యను అందించే ఏదైనా గుర్తింపు పొందిన పాఠశాల మరియు ఇందులో –

(i) తగు విధముగా ప్రభుత్వం లేదా స్థానిక అధికారంచే స్థాపించబడిన, యాజమాన్యంలోని లేదా నియంత్రించబడిన పాఠశాల;
(ii) తగు విధముగా ప్రభుత్వం లేదా స్థానిక అధికారం నుండి దాని మొత్తం లేదా కొంత ఖర్చులను తీర్చడానికి సహాయము లేదా నిధులను పొందుతున్న ఎయిడెడ్ పాఠశాల;
(iii) ప్రత్యేక వర్గానికి చెందిన పాఠశాల; మరియు
(iv) తగు విధముగా ప్రభుత్వం లేదా స్థానిక అధికారం నుండి దాని ఖర్చులను తీర్చడానికి ఎలాంటి సహాయము లేదా గ్రాంట్లు పొందని అన్‌ఎయిడెడ్ పాఠశాల;

సెక్షన్ 3 ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్య బాలల హక్కు.– (1) సెక్షన్ 2 లోని క్లాజ్ (d) లేదా క్లాజ్ (e) లో సూచించిన విధంగా ఆరు నుండి పద్నాలుగు సంవత్సరాల వయస్సు గల ప్రతి బాల బాలికలకు, అతని లేదా ఆమె ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు పొరుగు పాఠశాలలో ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యాహక్కు కలిగి ఉంటారు.

(2) సబ్-సెక్షన్ (1) ప్రయోజనం కోసం, ఏ బాలుడు ప్రాథమిక విద్యను అభ్యసించకుండా మరియు పూర్తి చేయకుండా నిరోధించే ఎలాంటి రుసుము లేదా భారములు లేదా ఖర్చులు చెల్లించడానికి బాధ్యత వహించదు.

(3) సెక్షన్ 2 లోని క్లాజ్ (ee) లోని సబ్-క్లాజ్ (A) లో ప్రస్తావించబడిన వైకల్యం ఉన్న పిల్లలు, 1995 (1/1996) లోని వికలాంగుల (సమాన అవకాశాలు, హక్కుల రక్షణ మరియు పూర్తి భాగస్వామ్యం) చట్టంలోని నిబంధనలకు భంగం కలిగించకుండా, సెక్షన్ 2 లోని క్లాజ్ (ee) లోని సబ్-క్లాజ్ (B) మరియు (C) లో ప్రస్తావించబడిన పిల్లలు, 1995 లోని వికలాంగుల (సమాన అవకాశాలు, హక్కుల రక్షణ మరియు పూర్తి భాగస్వామ్యం) చట్టంలోని Vవ అధ్యాయంలోని నిబంధనల ప్రకారం వికలాంగుల పిల్లలు కలిగి ఉన్న ఉచిత మరియు తప్పనిసరి ప్రాథమిక విద్యను అభ్యసించడానికి అదే హక్కులను కలిగి ఉంటారు:

అయితే, క్లాజు (h)లో సూచించబడిన "బహుళ వైకల్యాలు" ఉన్న పిల్లవాడు మరియు నేషనల్ ట్రస్ట్ ఫర్ వెల్ఫేర్ ఆఫ్ పర్సన్స్ విత్ ఆటిజం, సెరిబ్రల్ పాల్సీ, మెంటల్ రిటార్డేషన్ అండ్ మల్టిపుల్ డిజేబిలిటీస్ యాక్ట్, 1999 (1999లో 44) సెక్షన్ 2లోని క్లాజు (o)లో సూచించబడిన "తీవ్రమైన వైకల్యం" ఉన్న పిల్లవాడు కూడా గృహ ఆధారిత విద్యను ఎంచుకునే హక్కును కలిగి ఉండవచ్చు.

18. పైన పేర్కొన్న నిబంధనలు నుండి చూడగలిగినట్లుగా, ప్రాథమిక విద్య హక్కు అంటే 6 నుండి 14 సంవత్సరాల మధ్య వయస్సు గల బాలుడు మొదటి తరగతి నుండి ఎనిమిదో తరగతి వరకు గుర్తింపు పొందింది. అందువల్ల, పిటిషనర్ విద్యార్థి ప్రాథమిక విద్యకు అర్హత కలిగిన బాలుడు 2009 చట్టం పరిధిలోకి వస్తాడు.

19. ఇంకా, సెక్షన్ 2 (n) (iii) లోని పాఠశాల యొక్క నిర్వచనం ఒక నిర్దిష్ట వర్గానికి చెందిన పాఠశాలలను కలిగి ఉంటుంది మరియు సెక్షన్ 2 (n) (iv) పాఠశాలలో అన్‌ఎయిడెడ్ పాఠశాల కూడా ఉంటుందని అందిస్తుంది. రెండు నిబంధనలును కలిపి చదవడం అనేది పాఠశాల యొక్క నిర్వచనంలో ప్రతివాది పాఠశాల వంటి మైనారిటీ అన్‌ఎయిడెడ్ ప్రైవేట్ పాఠశాల ఉందని సూచిస్తుంది.

20. ఈ నేపథ్యంలో, ప్రతివాది పాఠశాలకు 2009 చట్టము వర్తింపజేయడం గురించి కోర్టు ఇప్పుడు చర్చిస్తుంది.

అంశం నెం. 1:-

21. భారత రాజ్యాంగం లౌకిక పత్రం కావడంతో మతపరమైన మరియు భాషా మైనారిటీలుగా వర్గీకరించగల మైనారిటీల హక్కులను గుర్తిస్తుంది. వారి హక్కులను గుర్తిస్తూ, ఆర్టికల్ 30 లోని భారత రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగం అటువంటి మైనారిటీలకు విద్యా సంస్థలను స్థాపించడానికి, నిర్వహించడానికి మరియు నిర్వహించడానికి ప్రాథమిక హక్కును అందిస్తుంది. అటువంటి హక్కు వెనుక ఉన్న లక్ష్యం మైనారిటీ వర్గానికి చెందిన పిల్లలకు విద్యను అందించే రూపంలో సంస్కృతి మరియు సంప్రదాయాలను పరిరక్షించడం.

22. **అహ్మదాబాద్ సెయింట్ జేవియర్స్ కాలేజ్ సొసైటీ వర్సెస్ గుజరాత్ రాష్ట్రం**[4] కేసులో సుప్రీంకోర్టు యొక్క తొమ్మిది మంది న్యాయమూర్తుల రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఆర్టికల్ 30 కింద ఉన్న హక్కు లౌకిక విద్యను అందించే విద్యా సంస్థలను నడపడానికి మైనారిటీలను అనుమతిస్తుందని మరియు అటువంటి మైనారిటీ వర్గానికి చెందని విద్యార్థులను చేర్చుకోవడానికి కూడా అనుమతిస్తుంది.

23. సౌలభ్యం కోసం, భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 క్రింద ఇవ్వబడిందిః

> 30. విద్యాసంస్థలను స్థాపించి, నిర్వహించడానికి మైనారిటీల హక్కు
>
> (1) మతం లేదా భాష ఆధారంగా ఉన్న అన్ని మైనారిటీలు తమకు నచ్చిన విద్యా సంస్థలను స్థాపించి, నిర్వహించే హక్కును కలిగి ఉంటారు (1A) క్లాజు (1)లో పేర్కొన్న మైనారిటీ స్థాపించి నిర్వహించే విద్యా సంస్థ యొక్క ఏదైనా ఆస్తిని తప్పనిసరిగా సంపాదించడానికి సంబంధించిన ఏదైనా చట్టాన్ని రూపొందించడంలో, అటువంటి ఆస్తిని సంపాదించడానికి అటువంటి చట్టం ద్వారా నిర్ణయించబడిన లేదా నిర్ణయించబడిన మొత్తం ఆ క్లాజు కింద హామీ ఇవ్వబడిన హక్కును పరిమితం చేయదని లేదా రద్దు చేయదని రాష్ట్రం నిర్ధారించుకోవాలి.
>
> (2) ప్రభుత్వం విద్యా సంస్థలకు సహాయం మంజూరు చేయడంలో, మతం లేదా భాష ఆధారంగా మైనారిటీ నిర్వహణలో ఉందనే కారణంతో ఏ విద్యా సంస్థ పట్ల వివక్ష చూపకూడదు.

[4] (1974) 1 SCC 717

24. రాష్ట్ర నియంత్రణకు సంబంధించి భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 పరిధిని సుప్రీంకోర్టు వివిధ సందర్భాల్లో చర్చించింది. విద్యాసంస్థలను స్థాపించి, నిర్వహించడానికి మైనారిటీ సంస్థలకు ప్రాథమిక హక్కు ఉందని న్యాయస్థానాలు స్థిరంగా పేర్కొన్నాయి. ఏదేమైనా, అటువంటి హక్కు ప్రభుత్వ నియంత్రణకు లోబడి ఉంటుంది, ఇది విద్యా ప్రమాణాలను నిర్వహించడానికి మరియు విద్యను ప్రోత్సహించడానికి చట్టాలు చేయవచ్చు. అంతేకాకుండా, దుర్వినియోగాన్ని నివారించడానికి మైనారిటీ విద్యా సంస్థల నియంత్రణకు అనుమతి ఉంది.

25. మైనారిటీ విద్యా సంస్థల నియంత్రించే అధికారం పరిమితం అని గమనించడం సముచితం. సంస్థ యొక్క మైనారిటీ స్వభావాన్ని నాశనం చేసే ప్రభావాన్ని కలిగి ఉన్న మైనారిటీ విద్యా సంస్థలను నియంత్రించడానికి రాష్ట్రం చట్టాలను తీసుకురాలేదు. ఈ సందర్భంలో, **అహ్మదాబాద్ సెయింట్ జేవియర్స్ కాలేజ్ సొసైటీ** (పైన పేర్కొన్న) లోని ఈ క్రింది పేరాలను గమనించడం సముచితం:

> 19. మొత్తం వివాదం మతపరమైన మేర భాషా మైనారిటీలకు తమ విద్యా సంస్థలను నిర్వహించే హక్కు యొక్క పరిధి చుట్టూ కేంద్రీకృతమై ఉంది. పరిపాలనా హక్కు నాలుగు ప్రధాన విషయాలను కలిగి ఉంటుందని చెబుతారు. మొదటిది, దాని నిర్వహణ లేదా పాలకమండలిని ఎంచుకునే హక్కు. మైనారిటీ సంస్థల వ్యవస్థాపకులకు వారు ఎన్నుకున్న వ్యక్తులతో కూడిన వారి స్వంత కమిటీ లేదా సంస్థపై విశ్వాసం, నమ్మకం ఉన్నాయని చెబుతారు. రెండవది, దాని ఉపాధ్యాయులను ఎన్నుకునే హక్కు. మైనారిటీ సంస్థలు ఉపాధ్యాయులు సంస్థ యొక్క ఆదర్శాలు, లక్ష్యాలు మరియు ఆకాంక్షలకు అనుగుణంగా ఉండాలని కోరుకుంటాయని చెబుతారు. మూడవది, విద్యార్థులకు ప్రవేశాన్ని నిరాకరించమని బలవంతం చేయబడని హక్కు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, మైనారిటీ సంస్థలు విద్యా అర్హతల గురించి సహేతుకమైన నిబంధనలకు లోబడి తమకు నచ్చిన విద్యార్థులను చేర్చుకొను హక్కును కలిగి ఉండాలని కోరుకుంటాయి. నాల్గవది, దాని స్వంత సంస్థ యొక్క ప్రయోజనం కోసం దాని ఆస్తులు ఉపయోగించుకునే హక్కు.
>
> ★★★
>
> **90.** ఆర్టికల్ 30లోని క్లాజ్ (1) ద్వారా హామీ ఇవ్వబడిన హక్కు యొక్క పరిధి గురించి మనం ఇప్పుడు పరిశీలించవచ్చు. ఈ క్లాజు మైనారిటీలందరికీ, వారు మతం లేదా భాషపై ఆధారపడిన వారైనా, వారికి నచ్చిన విద్యా సూచనలను స్థాపించడానికి మరియు నిర్వహించడానికి హక్కును ఇస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని

ఆర్టికల్ 19 ప్రసాదించిన హక్కుల విషయంలో మాదిరిగా ఈ క్లాజు అందించిన హక్కు సంపూర్ణంగా ఉంటుంది మరియు పరిమితులకు లోబడి ఉండదు. అయితే, మైనారిటీల విద్యా సంస్థలను నిర్వహించే హక్కు ఆ సంస్థలకు సంబంధించి సహేతుకమైన నిబంధనలను రూపొందించడాన్ని నిరోధించదు. మైనారిటీ విద్యా సంస్థగా సంస్థ యొక్క ప్రయోజనాల కోసం నిబంధనలు తప్పనిసరిగా రూపొందించబడాలి. విద్యను అందించడానికి ఇది ప్రభావవంతమైన సాధనముగా ఉండేలా వాటిని రూపొందించాలి. విద్యా సంస్థలను నిర్వహించే హక్కులో దుర్వినియోగ హక్కు ఉండకపోవచ్చు. అనారోగ్యకరమైన పరిసరాల్లో విద్యాసంస్థ ఏర్పడకుండా నిరోధించడానికి, అర్హత కలిగిన ఉపాధ్యాయులు లేకుండా విద్యాసంస్థ ఏర్పాటు లేదా కొనసాగింపును నిరోధించడానికి నిబంధనలు రూపొందించవచ్చు. సంస్థ యొక్క ఔన్నత్యాన్ని నిర్ధారించడానికి రాష్ట్రం నిబంధనలను సూచించవచ్చు. విద్యా సంస్థలకు ప్రమాణాలు కల్పించడం మైనారిటీల సంస్థల నిర్వహణ హక్కుకు విరుద్ధం కాదు. బోధన, క్రమశిక్షణ, ఆరోగ్యం, పారిశుధ్యం, నైతికత, ప్రజాభద్రత మొదలైన వాటి యొక్క నిజమైన ప్రయోజనాల కోసం రూపొందించిన నిబంధనలు నిస్సందేహంగా విధించబడతాయి. అటువంటి నిబంధనలు హామీ ఇవ్వబడిన హక్కు యొక్క సారాంశంపై పరిమితులు కావు: విద్యాపరమైన విషయాలలో అవి సంస్థ యొక్క సరైన పనితీరును కాపాడతాయి (*రెవ్ సిద్దాజ్ భాయ్ సాభాయ్* పి. 850 లో షా, జె యొక్క పరిశీలనలు చూడండి). ఇంకా, *వెరీ రెవ్ మదర్ ప్రావిన్షియల్* విషయంలో హిదయతుల్లా, ప్రధాన న్యాయమూర్తి గమనించినట్లుగా, ప్రమాణాలు రాజకీయ సంస్థకు సంబంధించినవి మరియు దేశం మరియు దాని ప్రజల పురోభివృద్ధిని పరిగణనలోకి తీసుకోవడం ద్వారా నిర్దేశించబడతాయి. అందువల్ల, విశ్వవిద్యాలయాలు పరీక్షల కోసం సిలబస్ను ఏర్పాటు చేస్తే, వాటిని తప్పనిసరిగా అనుసరించాలి, అయితే, సంస్థలు బోధించడానికి ప్రయత్నించే ప్రత్యేక విషయాలకు లోబడి ఉండాలి, మరియు కొంతమేర ప్రభుత్వం ఉపాధ్యాయుల ఉపాధి పరిస్థితులను మరియు విద్యార్థుల ఆరోగ్యం మరియు పరిశుభ్రతను కూడా నియంత్రించవచ్చు. ఇటువంటి నిబంధనలు నిర్వహణపై నేరుగా ప్రభావం చూపకపోయినా, అవి పరోక్షంగా భంగము చేయవచ్చు. అయినప్పటికీ విద్యా ప్రమాణాలు మరియు అనుబంధ విషయాలను నియంత్రించే రాష్ట్ర హక్కును నిరాకరించలేము. మైనారిటీ సంస్థలు విద్యాసంస్థలు ఆశించిన శ్రేష్ఠత ప్రమాణాలకు దిగువన పడటానికి అనుమతించబడవు, లేదా నిర్వహణ యొక్క ప్రత్యేక హక్కు ముసుగులో, సాధారణ నమూనాను అనుసరించడానికి

నిరాకరించడానికి అనుమతించబడవు. నిర్వహణను వారికి వదిలేయాల్సి ఉండగా, *వారు ఇతరులతో* అడుగు పెట్టవలసి రావచ్చు.

★★★

176. ఒక విద్యాసంస్థ యొక్క శ్రేష్ఠత ఆధారంగా గుర్తింపు లేదా అనుబంధం ఇవ్వబడుతుంది, అనగా అది విశ్వవిద్యాలయం ఏర్పాటు చేసిన విద్యా ప్రమాణాలకు చేరుకుంది. ఒక విద్యా సంస్థలో విద్యార్థులు విశ్వవిద్యాలయం నిర్వహించే పరీక్షకు అర్హత మరియు విశ్వవిద్యాలయం ప్రదానం చేసిన డిగ్రీని పొందడానికి వీలు కల్పించే ఉద్దేశ్యంతో గుర్తింపు లేదా అనుబంధం కోరబడుతుంది. అందుకోసం విశ్వవిద్యాలయం నిర్దేశించిన విద్యాప్రమాణాలు సాధించే విధంగా విద్యార్థులకు శిక్షణ ఇవ్వాలి. గుర్తింపు లేదా అనుబంధం అనేది విద్యాసంస్థ ఉద్దేశించబడిన ప్రయోజనం కోసం నిర్వహించబడుతుందని మరియు ఆ ఉద్దేశ్యానికి లోబడి లేదా ముందుకు తీసుకువెళ్ళే ఏదైనా నియంత్రణ సహేతుకంగా ఉంటుందని మరియు మతపరమైన లేదా భాషా అల్పసంఖ్యాకులచే స్థాపించబడిన మరియు నిర్వహించబడే ఏ విద్యా సంస్థ కూడా ఆ నిబంధనలకు లొంగకుండా గుర్తింపు లేదా అనుబంధాన్ని పొందదని నిర్ధారించడానికి విశ్వవిద్యాలయంపై ఆసక్తిని సృష్టిస్తుంది. ఇది గుర్తింపు లేదా అనుబంధం యొక్క ధర: కానీ గుర్తింపు లేదా అనుబంధం యొక్క ప్రయోజనంతో సంబంధం లేని రాజ్యాంగం హామీ ఇచ్చిన హక్కు లేదా స్వేచ్ఛను ఇవ్వడానికి నిర్దేశించే నియంత్రణకు లోబడి ఉండాలని దీని అర్థం కాదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, గుర్తింపు లేదా అఫిలియేషన్ అనేది ఒక విద్యా సంస్థకు విశ్వవిద్యాలయం మంజూరు చేసే సదుపాయం, అక్కడి విద్యార్థులు నిర్దేశిత సబ్జెక్టుల్లో విశ్వవిద్యాలయం నిర్వహించే పరీక్షకు కూర్చోవడానికి మరియు విశ్వవిద్యాలయం ప్రదానం చేసిన డిగ్రీని పొందడానికి వీలు కల్పిస్తుంది, కాబట్టి, ప్రయోజనంతో సంబంధం లేని ఎటువంటి నియంత్రణను విధించడానికి వీల్లేదు. గుర్తింపు లేదా అనుబంధంతో పాటు, మతపరమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గం నిర్వహించే విద్యా సంస్థకు సహాయం మంజూరు చేయబడితే, ఆ సహాయం మంజూరు చేయబడిన ప్రయోజనం కోసం ఉపయోగించబడేలా చూడటానికి మరిన్ని నిబంధనలు అనుమతించబడతాయి. **ఈ విషయం యొక్క ముఖ్య విషయం ఏమిటంటే, మతపరమైన లేదా భాషాపరమైన మైనారిటీ స్థాపించిన ఏ విద్యా సంస్థ కూడా అనుబంధం లేదా గుర్తింపు కోరుకుంటే శాసనసభ లేదా విశ్వవిద్యాలయం నిబంధనల నుండి పూర్తి మినహాయింపును పొందజాలదు; కానీ అనుమతించదగిన నిబంధనల లక్షణం వాటి ఉద్దేశ్యంపై ఆధారపడి**

ఉండాలి. మేము చెప్పినట్లుగా, గుర్తింపు లేదా అనుబంధం యొక్క వస్తువును పొందడం లేదా ప్రోత్సహించడం అనే ఉద్దేశ్యానికి సంబంధించినవి అయితే అటువంటి నిబంధనలు అనుమతించబడతాయి. ఒక నియంత్రణ నిజంగా గుర్తింపు లేదా అనుబంధం యొక్క ప్రయోజనాన్ని నెరవేరుస్తుందో లేదో నిర్ణయించడం కష్టతరమైన సరిహద్దు రేఖ కేసులు ఉంటాయి. కానీ అది సూత్రప్రాయమైన ప్రశ్నను ప్రభావితం చేయదు. ప్రతి సందర్భంలోనూ, ఒక నిబంధన యొక్క సహేతుకత కోర్టు ముందు పరిశీలనకు వచ్చినప్పుడు, ఈ నిబంధన గుర్తింపు లేదా అనుబంధం యొక్క ఉద్దేశ్యాన్ని లొంగదీసుకోవడానికి లెక్కించబడిందా లేదా వాస్తవానికి మైనారిటీ సమాజానికి మరియు దానిని ఆశ్రయించే ఇతర వ్యక్తులకు సాధారణ లౌకిక విద్యకు ఒక సాధనంగా సంస్థ యొక్క శ్రేష్ఠతను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుందా అనే ప్రశ్న అడగబడుతుంది మరియు సమాధానం ఇవ్వాలి. ఒక నిబంధన ప్రజల సాధారణ ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా ఉందా అనే ప్రశ్నకు ప్రాముఖ్యత లేదు, సాధారణ లౌకిక విద్యకు ఒక వాహకంగా సంస్థ యొక్క ఔన్నత్యాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్లకపోతే, ఈ సదుపాయం యొక్క ఉద్దేశ్యం యొక్క ప్రభావాన్ని నిర్ధారించేవి, అనగా వారి విద్యా ప్రమాణాలకు సంబంధించి విద్యా సంస్థల శ్రేష్ఠతను నిర్ధారించేవి మాత్రమే అనుమతించదగిన నిబంధనలు. ఈ కారణంగానే, ఒక నిర్దిష్ట నిబంధన మైనారిటీ సమాజం మరియు దానిని ఆశ్రయించే వ్యక్తుల ప్రయోజనాలకు అనుకూలంగా లేకపోతే, సాధారణ ప్రజా ప్రయోజనాలను పెంపొందించడానికి రూపొందించబడిందా అనే ప్రశ్నకు ఎటువంటి ప్రాముఖ్యత లేదని ఈ కోర్టు పదే పదే చెప్పింది.

★★★

209. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30(1) కల్పించిన హక్కు సారాంశం మైనారిటీ విద్యా సంస్థలు తమ విద్యావిధానంతో పాటు తమ విద్యా సంస్థల నిర్వహణను స్వేచ్ఛగా వినియోగించుకుంటాయి. ఈ రెండింటినీ కలిపి, మైనారిటీకి ఎంచుకునే హక్కు ఉన్న విద్యాసంస్థ రకం లేదా స్వభావాన్ని నిర్ణయిస్తాయి. ఈ నమూనాలను ఒక మైనారిటీ సంస్థ స్వచ్ఛందంగా అంగీకరించినప్పుడు, వాటి అంగీకారం నుండి కొన్ని ప్రయోజనాలను పొందడం లక్ష్యం అయినప్పటికీ, ఈ నమూనాలను పాటించాల్సిన అవసరం ఆర్టికల్ 30 (1) ద్వారా సంరక్షించబడిన హక్కుల నిజమైన ఉల్లంఘన కాదు. వాస్తవానికి, ఆర్టికల్ 30 (1) ద్వారా సంరక్షించబడిన హక్కు యొక్క "మూలం" గా వర్ణించబడే ఎంపిక హక్కు యొక్క వాదనగా అంగీకారాన్ని మరింత సరిగ్గా చూడవచ్చు. ఒక చట్టం అందించిన ప్రయోజనాలను సద్వినియోగం చేసుకోవాలనే ఉద్దేశ్యంతో ఒక మైనారిటీ సంస్థ

స్వచ్ఛందంగా ఈ పద్ధతిని అంగీకరించిన సందర్భంలో, అది పరిపాలనా హక్కును పూర్తిగా స్వేచ్ఛగా ఉపయోగించాలని పట్టుబట్టజాలదని నాకు అనిపిస్తోంది. ఇక్కడ, ప్రాథమిక హక్కులో ఒక భాగం మాత్రమే అయిన సంస్థను నిర్వహించే హక్కుపై యాదృచ్ఛిక సంకెళ్లు, నేను చూస్తున్నట్లుగా, హక్కు యొక్క సారాంశాన్ని లేదా సారాన్ని ఉపయోగించడం యొక్క పర్యవసానాలుగా ఉంటాయి, ఇది ఎంపిక స్వేచ్ఛ. ఆర్టికల్ 30 (1) ద్వారా రక్షించబడిన హక్కులు రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19, 25, 26లలో కనిపించే విధమైన స్పష్టమైన పరిమితులు లేకుండా "సంపూర్ణ" పదాలలో నిర్దేశించబడ్డాయి అనడంలో సందేహం లేదు. కానీ, ఒక మైనారిటీ సంస్థకు చట్టబద్ధమైన ఆంక్షలను పూర్తిగా నివారించే అవకాశం ఉంటే, దానితో పాటు, చట్టబద్ధమైన హక్కు యొక్క ప్రయోజనాలను విడిచిపెట్టినట్లయితే, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) కింద ఉన్న హక్కు యొక్క సంపూర్ణత ఎలా తీసివేయబడుతుందో లేదా కుదించబడుతుందో నాకు అర్థం కావడం లేదు. జరిగేది ఏమిటంటే, అధిశాసనము దాని ప్రయోజనాలను అందించడానికి సాధారణ వడ్డీలో ధరను నిర్ణయిస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) ప్రకారం తన ప్రాథమిక హక్కులను పూర్తిగా వినియోగించుకోవడానికి వాటి నుండి స్వేచ్ఛ అవసరం అని భావించినట్లయితే, సంబంధిత మైనారిటీ సంస్థ ఏదైనా చట్టబద్ధమైన నియంత్రణ లేదా సంకెళ్ల నుండి విముక్తి పొందవచ్చు. ఈ ఆర్టికల్, దాని ద్వారా రక్షించబడిన కొన్ని హక్కుల దండయాత్రకు వ్యతిరేకంగా మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు కవచంగా పనిచేయడానికి ఉద్దేశించబడింది మరియు వారిపై వివక్ష చూపకుండా ఉండటానికి ప్రాథమికంగా ప్రకటించబడింది, ప్రయోజనాలను పొందడానికి కానీ చట్టబద్ధమైన హక్కుల బాధ్యతలను తిరస్కరించడానికి మైనారిటీ సంస్థలకు ఖచ్చితమైన అన్యాయమైన ప్రాధాన్యత లేదా వివక్షతతో కూడిన చికిత్సకు వారు ఆయుధంగా మార్చలేరు. ఆర్టికల్ 30 (1) కింద ఒక మైనారిటీ సంస్థ తన ప్రాథమిక హక్కులను విడిచిపెట్టమని అధిశాసనము యొక్క నిబంధనలు తప్పనిసరిగా బలవంతం చేసినప్పుడు మాత్రమే అది ఆర్టికల్ 13 (2) యొక్క అర్థంలో ఉన్న ప్రాథమిక హక్కును హరించడం లేదా తగ్గించడం అవుతుంది.అప్పుడు మాత్రమే నేరుగా చేయలేనిది పరోక్ష మార్గాల ద్వారా సాధించలేమని సూత్రం వర్తిస్తుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) యొక్క వివరణపై నా విధానాన్ని పేర్కొన్న తరువాత, వివాదాస్పద నిబంధనలుపై ఈ ఆర్టికల్ ప్రభావాన్ని పరిశీలించడానికి నేను ఇప్పుడు ముందుకు వెళుతున్నాను.

★★★

261. సంపూర్ణ హక్కులు చంద్రునిలో మాత్రమే సాధ్యమవుతాయి. నాగరిక సమాజంలోని ఒక సభ్యుడికి సంపూర్ణ హక్కులు ఉండటం అసాధ్యం. **సమాజంలోని ప్రతి సభ్యుడు తన స్వంత హక్కులను సక్రమంగా అనుభవించడానికి హక్కులను కొంత క్రమబద్ధీకరించడం అవసరం.**

262. **ఆర్టికల్ 30(1) కింద ఉన్న హక్కు ఆరోగ్యం, నైతికత, రాష్ట్ర భద్రత, ప్రజా క్రమం వంటి వివిధ సామాజిక ప్రయోజనాల రక్షణ కోసం, ప్రజల మంచి కోసం అత్యున్నత చట్టం అని వివాదం చేయలేము.** నేడు, విద్య, ముఖ్యంగా సైన్స్ అండ్ టెక్నాలజీ, మన అభివృద్ధి చెందుతున్న మన దేశానికి ముందస్తు సామాజిక ఆసక్తి. సంపద యొక్క నిజమైన మూలం ముడిసరుకు, శ్రామిక శక్తి లేదా యంత్రాలలో లేదని, శాస్త్రీయ, విద్యావంతులు, సాంకేతిక మానవ వనరులను కలిగి ఉండటంలో ఉందని ఇప్పుడు స్పష్టమైంది. విద్యే నవయుగానికి నిజమైన సంపదగా మారిందన్నారు. {జె.డి.బెర్నాల్, సైన్స్ ఇన్ హిస్టరీ, పెలికాన్ బుక్, సంపుటి 1, పుట 117] దేశంలోని సంక్లిష్టమైన మరియు అత్యవసర సమస్యలపై దాడిని "రెండు ప్రధాన కార్యక్రమాల ద్వారా చేయాలి: (1) వ్యవసాయం ఆధునీకరణ మరియు వేగవంతమైన పారిశ్రామికీకరణ ద్వారా భౌతిక వనరుల అభివృద్ధి. దీనికి సైన్స్ బేస్డ్ టెక్నాలజీ కావాలి... (2) విద్య యొక్క సరైన వ్యవస్థీకృత కార్యక్రమం ద్వారా మానవ వనరుల అభివృద్ధి".

★★★

269. ఈ ప్రాథమిక వ్యాఖ్యలకు లోబడి, ఆర్టికల్ 13(2) యొక్క తీవ్రమైన అంశాన్ని విచారించకుండా ఆర్టికల్ 30(1) అందించిన హక్కును ఒక నిబంధన ఎంతవరకు ప్రభావితం చేస్తుందో ఇప్పుడు పరిశీలించాల్సిన అవసరం ఉంది. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, మైనారిటీ విద్యాసంస్థపై విధించిన నియంత్రణ ఆర్టికల్ 30(1) అందించిన హక్కును హరిస్తుందా లేదా హరించివేస్తుందా అని నిర్ణయించడానికి పరీక్ష ఏమిటి? **చెల్లుబాటు అయ్యే నిబంధన యొక్క పరీక్ష దాని అవసరం అని ఇదివరకే చర్చించబడింది. సమాజంలోని వ్యక్తిగత సభ్యుల హక్కులను సమాజ ప్రయోజనాలను (ఇందులో మైనారిటీలను కూడా కలుపుకొని) పరిరక్షించడానికి అవసరమైన దానికంటే మించి వెళ్లని ఏదైనా నిబంధన రాజ్యాంగబద్ధంగా ఉండాలి.** అలాంటి నిబంధన ఆర్టికల్ 30(1) అందించిన హక్కులను హరిస్తుందా లేదా హరించివేస్తుందా చెప్పలేము.

26. మైనారిటీ విద్యా సంస్థలు విద్యను అందించినప్పటికీ విద్యను నియంత్రించడానికి ప్రభుత్వం సహేతుకమైన చట్టాలను రూపొందించగలదని పైన పేర్కొన్న పేరాగ్రాఫ్ ల నుండి చూడవచ్చు. లౌకిక విద్య విషయంలో విద్య మరియు దాని ప్రమాణాల నియంత్రణ పరిపాలనా కార్యకలాపాల నియంత్రణకు భిన్నంగా ఉంటుంది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 విద్యను క్రమబద్ధీకరించాలని నిర్దేశించింది. విద్యా సంస్థలను స్థాపించి వాటిని నిర్వహించడంలో మైనారిటీల హక్కును మాత్రమే ఇది పరిరక్షిస్తుంది. చట్టం సంస్థ యొక్క మైనారిటీ స్వభావానికి భంగం కలిగించనంత కాలం, అటువంటి చట్టం చెల్లుబాటు అవుతుంది మరియు అది మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తుంది.

27. ఇప్పుడు ప్రస్తుత కేసు విషయానికి వస్తే, ప్రతివాది స్కూల్ 2009 చట్టం అన్ ఎయిడెడ్ మైనారిటీ సంస్థలకు వర్తించదని వాదించింది. ఇది **ప్రమతి ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ కల్చరల్ ట్రస్ట్** (పైన పేర్కొన్న) తీర్పుపై ఆధారపడింది, దీనిలో సుప్రీంకోర్టు ఈ క్రింది విధంగా పేర్కొంది:

> 49. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21-A, మేము గమనించినట్లుగా, ఆరు నుండి పద్నాలుగు సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లలందరికీ రాష్ట్రం చట్టం ద్వారా నిర్ణయించే పద్ధతిలో ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యను అందించాలని పేర్కొంది. ఆర్టికల్ 21-A లోని "రాష్ట్రం" అనే పదానికి చట్టంను రూపొందించగల "రాష్ట్రం" అని మాత్రమే అర్థం. అందువల్ల, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21-A ప్రకారం 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లలందరికీ ఉచిత మరియు తప్పనిసరి విద్యను అందించడం రాజ్యాంగ బాధ్యత అని, ప్రైవేట్ అన్ఎయిడెడ్ విద్యా సంస్థలలో కాదని మిస్టర్ రోహత్గి మరియు మిస్టర్ నారిమన్ తమ వాదన సరైనది. అయితే, ఆర్టికల్ 21-A ప్రకారం, రాష్ట్రం తన రాజ్యాంగ బాధ్యతను నిర్వర్తించే "విధానాన్ని" శాసనము ద్వారా నిర్ణయిస్తుందని ఆర్టికల్ 21-ఎ పేర్కొంది. అయితే, ఆర్టికల్ 21-A ప్రకారం రాష్ట్రం తన రాజ్యాంగ బాధ్యతను ఏ విధంగా నిర్వర్తించాలో చట్టం ద్వారా నిర్ణయించాలని ఆర్టికల్ 21-A పేర్కొంది. **అయితే, ఆర్టికల్ 21-Aను రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19(1)(g), ఆర్టికల్ 30(1)లతో సామరస్యంగా అర్థం చేసుకోవాలి.** *వెంకటరమణ దేవరు వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మైసూర్* [AIR 1958 SC 255] కేసులో ఈ కోర్టు తీర్పు ఇచ్చినట్లుగాః (AIR p. 268, పేరా 29)
>
> "29. ... ఒక చట్టంలో ఒకదానితో ఒకటి సమన్వయం చేయలేని రెండు నిబంధనలు ఉన్నప్పుడు, వీలైతే, రెండింటికీ ప్రభావం చూపే విధంగా వాటిని

అర్థం చేసుకోవాలనే నిర్మాణ నియమం బాగా స్థిరపడింది. దీనినే సామరస్య నిర్మాణ నియమం అని పిలుస్తారు."

ఆర్టికల్ 21-Aలో ఆర్టికల్ 19 (1) (g) కింద ప్రైవేట్ అన్‌ఎయిడెడ్ పాఠశాలల హక్కుకు లేదా రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) కింద మైనారిటీ పాఠశాలల హక్కుకు విరుద్ధంగా *ఏమీ* లేదని మేము కనుగొన్నాము, అయితే ఆర్టికల్ 21-A కింద చేసిన శాసనము ఆర్టికల్ 19 (1) (g) మరియు 30 (1) కింద ఈ హక్కులను భంగము చేయవచ్చు. 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు పిల్లలకు ఉచిత *మరియు* తప్పనిసరి విద్యను అందించడానికి రాష్ట్రం చేసిన శాసనము, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19 (1) (g) కింద అన్‌ఎయిడెడ్ ప్రైవేట్ విద్యా పాఠశాలల హక్కును లేదా రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) కింద, ఎయిడెడ్ లేదా అన్‌ఎయిడెడ్ మైనారిటీ పాఠశాలల హక్కును రద్దు చేసే విధంగా ఉండకూడదు.

★★★

55. 2009 చట్టము పరిశీలించినప్పుడు, సెక్షన్ 2 (n) (ii) తో చదివిన సెక్షన్ 12 *(1)* (b) ప్రకారం, తగు విధముగా ప్రభుత్వం *లేదా* స్థానిక *అధికారం* నుండి దాని ఖర్చులలో మొత్తం లేదా కొంత భాగాన్ని సహాయము మరియు గ్రాంట్లు పొందుతున్న ఎయిడెడ్ పాఠశాల, దానిలో ప్రవేశం పొందిన పిల్లల నిష్పత్తికి ఉచిత మరియు తప్పనిసరి విద్యను అందించాలి, ఎందుకంటే దాని వార్షిక పునరావృత సహాయము లేదా గ్రాంట్లు దాని వార్షిక పునరావృత ఖర్చులకు కనీసం ఇరవై ఐదు శాతానికి లోబడి ఉంటాయి. అందువల్ల, పాఠశాలను స్థాపించిన మైనారిటీ కమ్యూనిటీ సభ్యుల పిల్లలు కానవసరం లేని పిల్లలకు ఉచిత మరియు తప్పనిసరి ప్రాథమిక విద్యను అందించడానికి మైనారిటీ ఎయిడెడ్ పాఠశాలను చట్టపరమైన బాధ్యత కింద ఉంచారు. సెక్షన్ 2 (n) (iv) తో చదివిన సెక్షన్ 12 (1) (c) కింద, ఒక అన్‌ఎయిడెడ్ పాఠశాల బలహీన వర్గములు మరియు పొరుగున ఉన్న వెనుకబడిన సమూహాలకు చెందిన మొదటి తరగతి పిల్లల బలంగంలో ఇరవై ఐదు శాతం మంది పిల్లలను చేర్చుకొను కూడా మేము కనుగొన్నాము. అందువల్ల, పాఠశాలను స్థాపించిన మైనారిటీ కమ్యూనిటీ సభ్యుల పిల్లలు కానవసరం లేని *పొరుగున* ఉన్న బలహీన వర్గాల మరియు వెనుకబడిన *వర్గాలకు* చెందిన *పిల్లలను* చేర్చుకొను అన్‌ఎయిడెడ్ మైనారిటీ పాఠశాలలకు చట్టపరమైన బాధ్యత ఉంటుంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 15 లోని క్లాజ్ (5) చెల్లుబాటు గురించి చర్చిస్తున్నప్పుడు, పాఠశాలను స్థాపించిన మైనారిటీ కమ్యూనిటీ కాకుండా ఇతర కమ్యూనిటీల సభ్యులను మైనారిటీ సంస్థపై బలవంతం చేయలేమని మేము

అభిప్రాయపడ్డాము, ఎందుకంటే, అది పాఠశాల యొక్క మైనారిటీ స్వభావాన్ని నాశనం చేస్తుంది. మా దృష్టిలో, 2009 చట్టము మైనారిటీ పాఠశాలలకు, ఎయిడెడ్ లేదా అన్ ఎయిడెడ్ కు వర్తింపజేస్తే, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 (1) ప్రకారం మైనారిటీల హక్కు రద్దు చేయబడుతుంది. అందువల్ల, 2009 చట్టము రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30 లోని క్లాజ్ (1) లో సూచించిన మైనారిటీ పాఠశాలలకు వర్తింపజేసినంత వరకు రాజ్యాంగానికి అతీతమైనది. *సొసైటీ ఫర్ అన్ఎయిడెడ్ ప్రైవేట్ స్కూల్స్ ఆఫ్ రాజస్థాన్ వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా* [(2012) 6 SCC 1] కేసులో 2009 చట్టము ఎయిడెడ్ మైనారిటీ పాఠశాలలకు వర్తిస్తుందని ఈ కోర్టు ఇచ్చిన మెజారిటీ తీర్పు సరైనది కాదని మేము భావిస్తున్నాము.

56. ఫలితంగా, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 15లోని క్లాజు (5)ని చేర్చడం ద్వారా రాజ్యాంగ (తొంభై మూడవ సవరణ) చట్టం, 2005 మరియు రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21-Aని చేర్చడం ద్వారా రాజ్యాంగం (ఎనభై ఆరవ సవరణ) చట్టం, 2002 రాజ్యాంగం యొక్క ప్రాథమిక నిర్మాణం లేదా చట్రాన్ని మార్చవని మరియు రాజ్యాంగపరంగా చెల్లుబాటు అవుతాయని మేము భావిస్తున్నాము. 2009 చట్టం రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19(1)(g)కి విరుద్ధంగా లేదని మేము అభిప్రాయపడుతున్నాము. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30లోని క్లాజ్ (1) పరిధిలోకి వచ్చే ఎయిడెడ్ లేదా అన్ ఎయిడెడ్ మైనారిటీ పాఠశాలలకు వర్తించే 2009 చట్టం రాజ్యాంగ విరుద్ధమని మేము భావిస్తున్నాము. దీని ప్రకారం, ముస్లిం మైనారిటీ స్కూల్స్ మేనేజర్స్ అసోసియేషన్ తరపున దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్ (c) నెం.1081/2013 అనుమతించబడుతుంది మరియు మైనారిటీయేతర ప్రైవేట్ అన్ఎయిడెడ్ విద్యా సంస్థల తరపున దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్లు (c) నెం. 416/2012, 152/2013, 60, 95, 106, 128, 144-45, 160 మరియు 136/2014 కొట్టివేయబడతాయి. అన్ని IAలు పరిష్కరించబడ్డాయి. అయితే, పక్షాలు వారి స్వంత ఖర్చులను భరించాలి.

28. ప్రమతి ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ కల్చరల్ ట్రస్ట్ (పైన పేర్కొన్న) లో సుప్రీంకోర్టు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 15 (5) మరియు చట్టము, 2009 లోని సెక్షన్ 12 యొక్క వర్తింపును పరిశీలించింది, ఇది వెనుకబడిన వర్గాలకు చెందిన పిల్లలకు పాఠశాలలో నిర్దిష్ట సంఖ్యలో సీట్లను రిజర్వ్ చేయడానికి అందిస్తుంది. చట్టము, 2009 లోని ఆర్టికల్ 15 (5) మరియు సెక్షన్ 12 ఆర్టికల్ 21A ని ముందుకు తీసుకెళ్లేలా రూపొందించబడినప్పటికీ, ఆర్టికల్ 21A ప్రకారం, స్థాపించబడిన మైనారిటీ విద్యా సంస్థలు విద్యార్థులను చేర్చుకోవాలని

బలవంతం చేయలేవని కోర్టు పేర్కొంది. మైనారిటీ విద్యాసంస్థలు సీట్లను రిజర్వ్ చేసి, విద్యార్థులను చేర్చుకొను బలవంతం చేస్తే, అది అటువంటి సంస్థల మైనారిటీ స్వభావాన్ని నాశనం చేస్తుందని కోర్టు అభిప్రాయపడింది. అందువల్ల, 2009 చట్టము మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తించదని కోర్టు అభిప్రాయపడింది.

29. **ప్రమతి ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ కల్చరల్ ట్రస్ట్** (పైన పేర్కొన్న) లో తీసుకున్న నిర్ణయాన్ని 2009 చట్టము పూర్తిగా మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తించదని అర్థం చేసుకోలేము. విద్యాసంస్థల మైనారిటీ స్వభావం ప్రభావితమైనంత వరకు మాత్రమే 2009 చట్టము వర్తించదు. అల్పసంఖ్యాక విద్యా సంస్థలలో రిజర్వేషన్ల ఆధారంగా ప్రవేశాలు అల్పసంఖ్యాక స్వభావాన్ని నాశనం చేసే ధోరణిని కలిగి **ఉన్నాయని ప్రమతి ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ కల్చరల్ ట్రస్ట్** (పైన పేర్కొన్న) లో కోర్టు పేర్కొంది.

30. ఈ నిర్ణయంలోని 49వ పేరా నుండి చూడగలిగినట్లుగా, ఆర్టికల్ 21Aని ఆర్టికల్ 30తో సామరస్యంగా అర్థం చేసుకోవాలి. దీని అర్థం ఆర్టికల్ 21Aని ముందుకు తీసుకెళ్లడానికి చేసిన ఏ చట్టం అయినా, ఆర్టికల్ 30 కింద మైనారిటీల హక్కులను హరించనంత వరకు చెల్లుబాటు అవుతుంది. ఈ వివరణ 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 1(4)కి అనుగుణంగా ఉంది, ఇది క్రింద సంగ్రహించబడింది:

> సెక్షన్ 1 సంక్షిప్త శీర్షిక, పరిధి, అనువర్తనం మేర ప్రారంభం.—(1) ఈ చట్టాన్ని పిల్లల ఉచిత మరియు తప్పనిసరి విద్య హక్కు చట్టము, 2009 అని పిలుస్తారు.
>
> (2) ఇది భారతదేశం మొత్తానికి వర్తిస్తుంది.
>
> (3) కేంద్ర ప్రభుత్వం అధికారిక గెజిట్లో అధిసూచన ద్వారా నియమించే తేదీన ఇది అమలులోకి వస్తుంది.
>
> (4) రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 29 మరియు 30 లోని నిబంధనలుకు లోబడి, ఈ చట్టము యొక్క నిబంధనలు పిల్లలకు ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్య హక్కులను ప్రదానం చేయడానికి వర్తిస్తాయి.

31. 2009 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 1 (4) స్పష్టంగా 2009 చట్టము భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 29 మరియు 30కి లోబడి వర్తిస్తుందని పేర్కొంది. అందువల్ల, ఆర్టికల్ 30 ఉల్లంఘించబడనంత వరకు, 2009 చట్టము మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తుంది.

32. ఈ దశలో, జయశ్రీ విజయ్ ముండావారే వర్సెస్ అశోక యూనివర్సల్ స్కూల్ ప్రిన్సిపాల్/హెడ్ మిస్ట్రెస్[5] కేసులో బాంబే హైకోర్టు డివిజన్ బెంచ్, 27.08.2014న మానవ వనరుల అభివృద్ధి మంత్రిత్వ శాఖ, పాఠశాల విద్య మరియు అక్షరాస్యత విభాగం, న్యూఢిల్లీ పంపిన ఒక ప్రకటనను ప్రస్తావిస్తూ, 2009 చట్టం మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తుందని తీర్పు చెప్పడం గమనార్హం. ఇంకా, ఆ సమాచారములో పునఃపరిశీలన {నిలుపుదల} (సెక్షన్ 16) కు సంబంధించిన చట్టం, 2009లోని నిబంధనలు మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తాయని పేర్కొంది. 27.08.2014 తేదీనాటి సమాచారముతో సహా సంబంధిత పేరా క్రింద సంగ్రహించబడింది:

> 29. RTE చట్టము, 1వ తరగతి నుండి 8వ తరగతి వరకు ఉన్న సెక్షన్ 2 (f) లో "ప్రాథమిక విద్య" ను నిర్వచిస్తుంది. సొసైటీ ఫర్ అన్‌ఎయిడెడ్ ప్రైవేట్ స్కూల్స్ ఆఫ్ రా-జస్తాన్ (సుప్రా) లో నమోదు చేయబడిన కారణాల వల్ల RTE చట్టము, వివిధ ఇతర ప్రయోజనాల కోసం అటువంటి పాఠశాలలన్నింటినీ వర్తిస్తుంది, *అయితే ప్రత్యేకంగా అన్‌ఎయిడెడ్ మైనారిటీ పాఠశాలలను మినహాయించింది. కానీ RTE* చట్టము నుండి మాత్రమే కాకుండా, భారత రాజ్యాంగం నుండి కూడా ప్రవహించే ప్రాథమిక నియమాలు మరియు నిబంధనలు మరియు అటువంటి ప్రవేశం పొందిన పిల్లల విద్యా హక్కు యొక్క ఉద్దేశ్యాలు మరియు లక్ష్యాన్ని సంబంధించిన వారందరూ విస్మరించలేరు. రాజ్యాంగాన్ని మరియు ప్రత్యేకంగా, భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21 (A) మరియు 45ని సాధించడానికి, పాఠశాలలో మరియు/లేదా ఇతరత్రా ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యను సూచించే అటువంటి పిల్లల రాజ్యాంగ హక్కును కూడా మనం పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి.

30. మానవ వనరుల అభివృద్ధి మంత్రిత్వ శాఖ, పాఠశాల విద్య మరియు అక్షరాస్యత విభాగం, న్యూఢిల్లీ, 27 ఆగష్టు 2014 న పశ్చిమ బెంగాల్ ప్రభుత్వ పాఠశాల విద్యా శాఖ కార్యదర్శి శ్రీ అర్నబ్ రాయ్, బికాష్ భవన్, సాల్ట్ లేక్, కోల్కతా – 700 091 కు పంపిన ఈ క్రింది సమాచారాన్ని గమనించడం సముచితం:

సబ్జెక్టు : ఒకటి నుంచి ఎనిమిదో తరగతి వరకు విద్యార్థులను నిర్బంధించిన మైనారిటీ విద్యాసంస్థలకు విద్యాహక్కు చట్టం 2009లోని నిబంధనలను వర్తింపజేయడం.

ఈ అంశంపై 2014 ఏప్రిల్ 22న మీరు రాసిన లెటర్ నెంబరు 236–

[5] 2015 SCC OnLine Bom 3929.

SSE/14ను పరిశీలించి, మైనారిటీ సంస్థలు నిర్వహించే ప్రాథమిక పాఠశాలల్లో నిర్బంధ క్లాజ్ తో సహా విద్యాహక్కు చట్టం, 2009 ద్వారా పిల్లలకు కల్పించిన బాలల హక్కులను వర్తింపజేయడానికి సంబంధించిన అంశాన్ని న్యాయ వ్యవహారాల శాఖతో సంప్రదింపులు జరిపిన తరువాత పరిగణనలోకి తీసుకున్నట్లు తెలియజేయాలని ఆదేశించారు.

2. "RTE చట్టాన్ని 2012లో సవరించారు మరియు చట్టంలోని నిబంధనలు వర్తింపజేయబడ్డాయి" అని న్యాయ వ్యవహారాల శాఖ అభిప్రాయపడింది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 29 మరియు 30 నిబంధనలకు లోబడి, అంటే RTE చట్టంలోని నిబంధనలు మైనారిటీలకు 'స్థాపించడం మరియు నిర్వహించడం' అనే మేరకు హక్కులను ఉల్లంఘించనంత వరకు ఈ సంస్థలకు వర్తిస్తాయి. ఆర్టికల్ 30(1) కింద అందించబడిన విద్యా సంస్థలను నిర్వహించడానికి హామీ ఇవ్వబడిన హక్కుల సారాంశాన్ని ప్రభావితం చేయని 'పునఃపరశీలనను నిషేధించడం' మరియు 'శారీరక దండన' వంటి నియంత్రణ నిబంధనలు మైనారిటీ సంస్థలకు కూడా వర్తిస్తాయి. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఆర్టీఈ చట్టంలో అందించబడిన నియంత్రణ నిబంధనలు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 29 మరియు 30 ప్రకారం మైనారిటీ సంస్థలకు వర్తిస్తాయి".

3. ప్రాథమిక పాఠశాలల్లో RTE చట్టం, 2009 ద్వారా పిల్లలకు ఇవ్వబడిన పిల్లల హక్కుల పరిరక్షణకు తగిన చర్యలు తీసుకోవాలని మీరు దీని ప్రకారం అభ్యర్థించబడ్డారు."

అందువల్ల, భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 30ని ఉల్లంఘించని 2009 చట్టంలోని నిబంధనలు మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తాయని ఈ కోర్టు అభిప్రాయపడింది.

33. ఇప్పుడు ఈ కేసులో వాస్తవాలకు వస్తే మూడో తరగతి చదువుతున్న విద్యార్థిని నిర్బంధానికి సంబంధించింది. 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం విద్యార్థులను వెనక్కు నెట్టేస్తున్నారు. 06 నుంచి 14 సంవత్సరాల మధ్య వయస్సు గల పిల్లల్లో డ్రాపవుట్ రేటును తగ్గించే లక్ష్యంతో ఈ నిబంధనను రూపొందించారు. ఈ నిబంధన పాఠశాల యొక్క ప్రవేశ విధానానికి అనుగుణంగా ఇప్పటికే ప్రవేశం పొందిన పిల్లలకు సంబంధించినది మరియు విద్యా సంస్థల మైనారిటీ స్వభావాన్ని ఏ విధంగానూ కించపరచదు. అందువల్ల, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రతివాది పాఠశాల వంటి మైనారిటీ విద్యా సంస్థలకు వర్తిస్తుందని ఈ కోర్టు అభిప్రాయపడింది. తదనుగుణంగానే ఈ సమస్యకు పరిష్కరించబడుతుంది.

2వ అంశం:-

34. పిటిషనర్ విద్యార్థికి తగినంత హాజరు లేదని, వార్షిక పరీక్షతో సహా ఏ పరీక్షకు హాజరు కాలేదనే కారణంతో అతన్ని మూడవ తరగతి నుండి నాల్గవ తరగతికి ప్రమోట్ చేయలేమని ప్రతివాది పాఠశాల వాదించింది. దీంతో, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం పరీక్షకు హాజరుకాని విద్యార్థులను ప్రమోట్ చేయవచ్చా అనే ప్రశ్న ఉత్పన్నమవుతోంది.

35. ఈ ప్రశ్నను నిర్ణయించడానికి, చట్టం, 2009 యొక్క సెక్షన్ 16 యొక్క పరిధిని ఈ క్రింది విధంగా చర్చించడం సముచితం:

సెక్షన్ 16: కొన్ని సందర్భాల్లో పరీక్ష, నిలుపుదల:-(1) ప్రతి విద్యాసంవత్సరం ముగిసే సమయానికి ఐదో తరగతిలో, ఎనిమిదో తరగతిలో రెగ్యులర్ పరీక్ష ఉంటుంది.

(2) సబ్-సెక్షన్ (1)లో పేర్కొన్న పరీక్షలో పిల్లవాడు ఫెయిలైతే, అతనికి అదనపు సూచన ఇవ్వబడుతుంది మరియు ఫలితాలు ప్రకటించిన తేదీ నుండి రెండు నెలల వ్యవధిలో తిరిగి పరీక్షకు అవకాశం ఇవ్వబడుతుంది.

(3) ఐదవ తరగతిలో లేదా ఎనిమిదో తరగతిలో లేదా రెండు తరగతులలో ఒక పిల్లవాడు సబ్-సెక్షన్ (2)లో పేర్కొన్న పునః పరీక్షలో విఫలమైతే, నిర్దేశించిన షరతులకు లోబడి, అటువంటి షరతులకు లోబడి ఉంచడానికి సంబంధిత ప్రభుత్వం పాఠశాలలను అనుమతించవచ్చు:

అయితే, ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ తరగతిలోనూ బాలుడు నిలిపివేయవద్దని తగు విధముగా ప్రభుత్వం నిర్ణయించవచ్చు.

(4) ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ బాలుడు పాఠశాల నుండి బహిష్కరించకూడదు.

36. సెక్షన్ 16(1) ప్రకారం ఐదో తరగతి, ఎనిమిదో తరగతిలో రెగ్యులర్ పరీక్ష నిర్వహించాలి. పిల్లవాడు అటువంటి రెగ్యులర్ పరీక్షలో విఫలమైతే, అతనికి/ఆమెకు సెక్షన్ 16 (2) ప్రకారం తిరిగి పరీక్షకు అవకాశం ఇవ్వబడుతుంది. ఐదవ లేదా ఎనిమిదో తరగతిలో నిర్వహించిన రీ-ఎగ్జామినేషన్లో పిల్లవాడు విఫలమైనప్పుడు మాత్రమే

సంబంధిత పాఠశాల తగిన ప్రభుత్వ అనుమతితో విద్యార్థిని అదే తరగతిలో నిలిపివేయవచ్చు లేదా నిర్బంధించవచ్చు. సెక్షన్ 16 (3) లోని నిబంధన ప్రకారం తిరిగి పరీక్షలో విఫలమైనప్పటికీ పిల్లవాడిని నిలిపివేయవద్దని తగిన ప్రభుత్వం నిర్ణయించవచ్చు. అందువల్ల, చట్టం, 2009 లోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం, ఒక పిల్లవాడు 5వ తరగతి లేదా 8వ తరగతిలో తిరిగి పరీక్షలో విఫలమైతే, అతన్ని/ఆమెను తగిన ప్రభుత్వ అనుమతితో అదే తరగతిలో తిరిగి ఉంచవచ్చు.

37. ఇది గమనించదగ్గ విషయం ఏమిటంటే, కా. **కలైకోట్టుతయం వర్సెస్ తమిళనాడు రాష్ట్రం కేసులో మద్రాస్ హైకోర్టు**[6] చట్టం, 2009 లోని సవరించని సెక్షన్ 16 ను వివరిస్తూ ప్రాథమిక విద్యను అభ్యసించే పిల్లలను నిర్బంధించడానికి చట్టబద్ధమైన నిషేధం ఉందని పేర్కొంది. సెక్షన్ 16 వెనుక ఉన్న లక్ష్యం 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లలను పాఠశాల నుండి బయటకు వెళ్లకుండా నిరోధించడం అని కోర్టు అభిప్రాయపడింది. సంబంధిత పేరా క్రింద సంగ్రహించబడిందిః

> 23. అందువల్ల, తరగతి పరీక్షలలో లేదా తుది పరీక్షలతో సహా టర్మ్ పరీక్షలలో, నిర్వహించిన పరీక్షలలో విద్యార్థి చాలా తక్కువ మార్కులు సాధించిన కారణంతో సహా, ఏ కారణం చేతనైనా ఒక విద్యార్థి విఫలమవడం మరియు అదే ప్రమాణంలో కొనసాగడం చట్టబద్ధమైన నిషేధం ఉంది. పైన పేర్కొన్న నిర్వచనం ప్రకారం సాధారణంగా 1 నుండి 8 తరగతుల వరకు తరగతులకు హాజరయ్యే 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల ఏ తరగతిలోనైనా పిల్లలను నిలిపివేయడాన్ని కేంద్ర చట్టం నిషేధించినప్పుడు, మొదటి ప్రతివాది విభాగం లేదా మరే ఇతర అధికారి 1 నుండి 8 తరగతుల విద్యార్థులకు పదోన్నతి ఇవ్వడానికి ఎటువంటి నిబంధనలను జారీ చేయలేరు, ఎందుకంటే ఉన్నత తరగతికి ప్రమోషన్ స్వయంచాలకంగా ఉంటుంది. సెక్షన్ 16 ప్రకారం పరీక్ష నిర్వహించడం నిషేధించబడనప్పటికీ, ఉన్నత తరగతికి పదోన్నతి ఇవ్వడానికి అనేక విషయాలలో ఉత్తీర్ణత మార్కులు పొందడం అవసరం లేదు. ఈ నిబంధనల వెనుక ఉన్న ఉద్దేశ్యం ఏమిటంటే, 6 నుండి 14 సంవత్సరాల వయస్సు గల ఏ విద్యార్థి కూడా ఏ కారణం చేతనైనా, అంటే ఫీజు చెల్లించకపోవడం, పరీక్షలో ఉత్తీర్ణత సాధించకపోవడం మొదలైన కారణాల వల్ల పాఠశాలను వదిలి వెళ్ళకూడదు. భారత రాజ్యాంగంలోని

[6] MANU/TN/0804/2010

ఆర్టికల్ 21A కింద 14 సంవత్సరాల వరకు విద్యను పొందే హక్కు ప్రాథమిక హక్కుగా హామీ ఇవ్వబడినప్పుడు, మరియు ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యను పొందే హక్కును ఇప్పుడు చట్టం 35/2009 ప్రకారం 1.4.2010 నుండి అమలులోకి వచ్చేలా చట్టబద్ధమైన హక్కుగా ప్రకటించినప్పుడు, పిటిషనర్ తరపు న్యాయవాది సరిగ్గా వాదించినట్లుగా, 1 నుండి 8 తరగతుల విద్యార్థులకు ఏదైనా నిబంధనలను నిర్ణయించడం ద్వారా పదోన్నతి ఇవ్వమని మూడవ ప్రతివాది లేదా మరే ఇతర పాఠశాల అధికారాన్ని ఆదేశించే సర్క్యులర్‌ను డిపార్ట్‌మెంట్ జారీ చేయకూడదు.

38. **వత్సల్ ఖఖారియాలో వర్సెస్ చత్తీస్ గఢ్ రాష్ట్రం**[7] కేసులో, ఛత్తీస్ గఢ్ హైకోర్టు 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం హాజరు లేకపోవడం వల్ల పిల్లలను నిలుపుదల చేయవచ్చా అనే ప్రశ్నను విచారించింది. సంబంధిత పేరాగ్రాఫ్ లు క్రింద పొందుపరచబడ్డాయి:

14. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21Aలో పొందుపరిచిన రాజ్యాంగ నిబంధనలను 2009 చట్టంలోని సెక్షన్లు 16, 8(f)లతో కలిపి 2017-18 విద్యాసంవత్సరానికి ప్రతివాది నెం.3 పాఠశాలలో ఎనిమిదో తరగతిలో చేర్చారని, జిల్లా విద్యాశాఖాధికారి జోక్యంతో 8వ తరగతి పరీక్ష రాసేందుకు అనుమతించారని స్పష్టం చేశారు. అతను కేవలం నాలుగు పేపర్లలో మాత్రమే హాజరైనప్పటికీ, రెండు పేపర్లలో హాజరు కాలేకపోయినప్పటికీ, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 లో ఉన్న చట్టపరమైన ఆంక్షల కారణంగా, పిటిషనర్ తదుపరి తరగతికి పదోన్నతి కోసం వెనుకంజ వేయలేదు. 9-4-2018న జిల్లా విద్యాశాఖాధికారి ఇచ్చిన ఉత్తర్వులను కూడా ప్రతివాది పాఠశాల సవాలు చేయలేదు. అయితే, పిటిషనర్ ను పరీక్షకు హాజరయ్యేందుకు అనుమతించిన తర్వాత తదుపరి తరగతికి ప్రమోట్ చేసిన కాలమ్ ను ' NIL'గా పేర్కొంటూ మార్క్ షీట్ జారీ చేశారు. పిటిషనర్ 209 రోజుల్లో 11 రోజులు మాత్రమే తరగతికి హాజరయ్యారని, అందువల్ల, తదుపరి తరగతికి ప్రమోట్ చేసే అర్హత లేదని ప్రతివాది పాఠశాల అభిప్రాయపడింది.

15. ఈ కోర్టు పరిగణించిన అభిప్రాయం ప్రకారం, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 8(f)లో అందించినట్లుగా, విద్యార్థి(లు)/పిటిషనర్ హాజరును నిర్ధారించడం

---

[7] 2018 SCC OnLineChh 551.

ప్రతివాది పాఠశాల విధి మరియు అతను పరీక్షకు హాజరు కావడానికి అనుమతించిన తర్వాత మరియు జిల్లా విద్యా అధికారి ఆదేశాన్ని సవాలు చేయకుండా ఉండటానికి అనుమతించిన తర్వాత, పిటిషనర్ ఇప్పుడు ప్రాథమిక విద్యను పూర్తి చేసినందున, అతన్ని IX తరగతికి ప్రమోట్ చేయకుండా ఉండటానికి అటువంటి కారణం అనుమతించబడదు. **పిటిషనర్ తరగతులకు హాజరు కాకపోతే, అది పిటిషనర్/పాఠశాలకు హాజరు కాని పిల్లల అభ్యాసంపై ప్రతికూల ప్రభావం చూపే అవకాశం ఉంది, కానీ 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 A, ఏ కారణం చేతనైనా ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ తరగతిలోనూ పిల్లలను నిలుపుదల చేయడానికి అనుమతించదు.** ఈ విషయంలో, ఉచిత మరియు నిర్బంధ విద్యకు పిల్లల హక్కు (రెండవ సవరణ) బిల్లు, 2017 ఇప్పటికే ప్రతిపాదించబడింది మరియు దీనిని ఫిబ్రవరి 9, 2018న రాజ్యసభలో ప్రవేశపెట్టారు, ఇది పరిశీలనలో ఉంది. ఐదవ తరగతిలో లేదా ఎనిమిదవ తరగతిలో లేదా రెండు తరగతులలో పిల్లలను ఉంచాలా వద్దా లేదా ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ తరగతిలోనైనా పిల్లలను ఉంచాలా వద్దా అనే దానిపై నిర్ణయం తీసుకునే అధికారం సముచిత ప్రభుత్వానికి ఇవ్వడానికి ఈ బిల్లు 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16కు ప్రత్యామ్నాయంగా ప్రతిపాదించబడింది.

16. ఏది ఏమైనప్పటికీ, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16, నేడు ఉన్న విధంగా, **ప్రాథమిక విద్య పూర్తయ్యే వరకు ఏ తరగతిలోనూ పిల్లవాడిని నిలుపుదల చేయడాన్ని చట్టబద్ధంగా నిషేధిస్తుంది కాబట్టి, పిటిషనర్‌ను నిలుపుదల చేయడంలో మరియు తదుపరి తరగతికి అంటే IX తరగతికి పదోన్నతి కల్పించకుండా ప్రతివాది నం. 3 DPS చర్య ఏకపక్షంగా పరిగణించబడింది మరియు 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం కాదు.** దీని ప్రకారం, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 30లో అందించిన విధంగా, పిటిషనర్ తన ప్రాథమిక విద్యను పూర్తి చేశాడని మరియు ఈ ఉత్తర్వు యొక్క ధృవీకరించబడిన కాపీని అందుకున్న తేదీ నుండి ఒక వారంలోపు అవసరమైన రిపోర్ట్ కార్డును జారీ చేయాలని సూచించిన విధంగా సర్టిఫికేట్‌ను ప్రదానం చేయాలని ప్రతివాది నెం. 3 DPSని ఆదేశించారు.

39. ఈ కోర్టు ప్రకారం, పైన పేర్కొన్న నిర్ణయాలు 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16కి సంబంధించినవి అయినప్పటికీ, ఆ నిబంధన యొక్క ఉద్దేశ్యం అలాగే ఉంది. 2009 చట్టంలోని ప్రస్తుత సెక్షన్ 16 ప్రకారం, సంబంధిత ప్రభుత్వ అనుమతితో V లేదా VIII తరగతి చదువుతున్న విద్యార్థిని మాత్రమే నిలుపుదల చేయవచ్చు. ఈ నిబంధన ప్రకారం, V

లేదా VIII తరగతి కాకుండా వేరే ఏ తరగతిలో చదువుతున్న పిల్లవాడిని నిర్బంధించకూడదు లేదా నిలుపుదల చేయకూడదు. అంతేకాకుండా, ఈ నిబంధన సంబంధిత పాఠశాల హాజరు లేకపోవడం ఆధారంగా పిల్లవాడిని నిర్బంధించడానికి అనుమతించదు.

40. అవసరమైన తరగతులకు హాజరుకాని పిల్లవాడు చదువు విషయంలో తోటివారి కంటే వెనుకబడి ఉంటాడనేది నిజం. అయితే, సెక్షన్ 16 యొక్క ఉద్దేశ్యాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, అటువంటి పిల్లలను ఆపలేము. ఏదేమైనా, సంబంధిత పిల్లవాడు ఐదవ తరగతి లేదా ఎనిమిదో తరగతిలో రెగ్యులర్ పరీక్షకు హాజరు కావాల్సి ఉంటుంది. ఒకవేళ పిల్లవాడు ఈ రెగ్యులర్ పరీక్షలో ఫెయిలైతే, సంబంధిత ప్రభుత్వ అనుమతితో చట్టం, 2009 లోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం సంబంధిత పాఠశాల అతన్ని నిలిపివేయవచ్చు. అందువల్ల, 2009 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 యొక్క అవసరాలను తీర్చకపోతే, ప్రాథమిక విద్యను అభ్యసించే పిల్లలను అదే తరగతిలో నిర్బంధించలేమని ఈ కోర్టు పేర్కొంది. పిల్లవాడు ఐదవ తరగతి లేదా ఎనిమిదో తరగతి కాకుండా మరేదైనా తరగతిలో చదువుతున్నట్లయితే, అతడు/ఆమె హాజరు తక్కువగా ఉండటం మరియు పరీక్షకు హాజరు కాకపోవడం అనే కారణంతో పిల్లవాడిని పై తరగతులకు వెళ్లకుండా నిరోధించడానికి వీల్లేదు.

41. ప్రస్తుత కేసులో పిటిషనర్ విద్యార్థిని మూడో తరగతిలో నిర్బంధించడం 2009, చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం ఆమోదయోగ్యం కాదు. పిటిషనర్ విద్యార్థిని ప్రతివాది పాఠశాల నిర్బంధించలేరు మరియు అతన్ని నాల్గవ తరగతికి ప్రమోట్ చేయాల్సి ఉంటుంది. తదనుగుణంగానే, ఈ సమస్యకు సమాధానం దొరుకుతుంది..

ముగింపు:–

42. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఈ కోర్టు ఈ క్రింది విధంగా పేర్కొంది:

i. W. P. నెం. 45940/2022 ను రద్దు చేయబడింది.
ii. W.P. నం.3372/2023 అనుమతించబడింది మరియు దానిలోని ప్రతివాది నం. 5 (లిటిల్ ఫ్లవర్ హై స్కూల్) పిటిషనర్‌ను వెంటనే IV తరగతికి పదోన్నతి కల్పించాలని ఆదేశించబడింది.
iii. ఖర్చులకు సంబంధించి ఎలాంటి ఉత్తర్వు లేదు.

తత్ఫలితంగా, ఇతర దరఖాస్తులు, ఏవైనా ఉంటే, అవి ముగించివేయబడతాయి.

★★★